

Warszawa, 27 kwietnia 2022 r.

dr hab. Piotr M. Majewski, prof. ucz.
Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego
Ul. Krakowskie Przedmieście 26/28
00-927 Warszawa
pm.majewski2@uw.edu.pl

RECENZJA DOROBKU NAUKOWEGO DR. RENATY ZAWISTOWSKIEJ

I. Sylwetka Habilitantki

Dr Renata Zawistowska uzyskała w 2001 r. tytuł magistra historii na Wydziale Humanistycznym Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, a trzy lata później także tytuł magistra politologii i nauk społecznych. Jej zainteresowania naukowe koncentrowały się wówczas wokół stosunków polsko-słowackich w XIX i XX w. Pierwsza z jej prac dyplomowych poświęcona była postaci księdza Ferdynanda Machaya, druga – relacjom pomiędzy Polakami a Słowakami na Orawie i Spiszu w latach 1848-1918. Od momentu ukończenia studiów rozwój zawodowy dr. Zawistowskiej przebiegał inaczej niż klasyczna kariera akademicka. W 2002 r. Habilitantka zatrudniła się bowiem i pracuje do dzisiaj jako nauczycielka historii w Zespole Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego w Krakowie. Z oczywistych względów fakt ten nie mógł pozostać bez wpływu na możliwości jej dalszej pracy naukowej. Mimo to stosunkowo szybko, bo już w 2007 r., Habilitantka obroniła na swojej *alma mater* rozprawę doktorską na temat węgierskiej mniejszości narodowej na Słowacji w latach 1945-1948. Warto odnotować, że na potrzeby prac nad dysertacją dr Zawistowska nauczyła się węgierskiego w stopniu umożliwiającym korzystanie w tym języku ze źródeł i opracowań. Już wcześniej, na etapie przygotowywania obu prac dyplomowych, Habilitantka opanowała język słowacki. Bezpośrednio po doktoracie dr Zawistowska kontynuowała badania dotyczące najnowszej historii Węgrów i Węgier, a także ich stosunków z państwami ościennymi w XX w. Ich

efektem było pięć artykułów naukowych, o których będzie szerzej mowa w dalszej części tej recenzji, a także kilka wykładów wygłoszonych w Instytucie Historii PAN oraz (rzadziej) na konferencjach. W okresie tym Habilitantka poszerzyła zakres swoich zainteresowań badawczych o historię Słowenii, coraz wyraźniej ewoluowały one jednak w stronę politologii. W latach 2009-2013 dr Zawistowska opublikowała na ten temat pięć artykułów oraz monografię *Miejsce Słowenii w Unii Europejskiej (integracja i prezydencja)* (Warszawa 2013), którą przedstawiła w niniejszym postępowaniu jako główne osiągnięcie naukowe. Po roku 2013 działalność naukowa Habilitantki wyraźnie wyhamowała. W ciągu kolejnych dziewięciu lat dr Zawistowska opublikowała zaledwie dwa teksty, z których jeden to angielska wersja jej artykułu na temat rządów księdza Jozefa Tisy wydanego pierwotnie po polsku, drugi zaś, zatytułowany *Szkolna rekonstrukcja Bitwy Warszawskiej 1920 r.*, nie ma jakichkolwiek cech publikacji naukowej. Dwa inne artykuły oraz rozdział w tomie pokonferencyjnym zostały złożone przez dr. Zawistowską do druku, nie zostały jednak dotychczas wydane. Nawet jeśli uznać je za pełnoprawną część dorobku habilitacyjnego, nie ulega wątpliwości, że był on w ostatnich latach bardzo skromny. W okresie tym Habilitantka rzadko brała też udział w innych formach życia naukowego: uczestniczyła w pięciu konferencjach, nie opublikowała żadnej recenzji w czasopismach fachowych, przygotowała dwie wewnętrzne recenzje wydawnicze.

II. Obowiązujące przepisy prawa i kryteria oceny

Podstawą oceny dorobku Habilitantki jest art. 219 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz. U. z 2020 r. poz. 85 z późn. zm.). Zgodnie z powyższym aktem prawnym zadaniem recenzenta było ustalenie, czy dr Zawistowska „posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny” – w tym przypadku dyscypliny historia.

III. Informacja o ocenianych osiągnięciach naukowych Habilitantki

Zgodnie z wymogami przytoczonego powyżej art. 219 ustawy dr Zawistowska zamieściła w przedłożonym przez siebie wykazie dwie pozycje, które podlegają ocenie jako „osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny”.

Są to: monografia naukowa *Miejsce Słowenii w Unii Europejskiej (integracja i prezydencja)* (Warszawa 2013) oraz cykl 16 artykułów i 5 rozdziałów w tomach zbiorowych opublikowanych po doktoracie.

W sporządzonym przez siebie zestawieniu Habilitantka uwzględniła ponadto dwa artykuły naukowe i jeden rozdział w tomie pokonferencyjnym, które zostały przez nią złożone do druku, a także trzy publikacje sprzed doktoratu. Do tych ostatnich zaliczam również monografię *Kwestia węgierskiej mniejszości narodowej na Słowacji w latach 1945-1948* (Warszawa 2009), ponieważ jest ona w istocie wydaną drukiem dysertacją dr. Zawistowskiej. Pozycje wydane przed doktoratem dokumentują bezsprzecznie wcześniejszą fazę kariery naukowej Habilitantki, nie podlegają jednak ocenie w ramach niniejszej recenzji, jako że były już oceniane w postępowaniu doktorskim. To samo tyczy się tekstów złożonych dopiero do druku, które z natury rzeczy nie mogły mieć jeszcze jakiegokolwiek wkładu w rozwój nauk historycznych.

1. Rozprawa habilitacyjna: *Miejsce Słowenii w Unii Europejskiej (integracja i prezydencja)*, Warszawa 2013.

O ile pominąć opublikowaną w 2009 r. dysertację doktorską, rozprawa habilitacyjna jest jedyną monografią naukową w dorobku dr. Zawistowskiej. Zgodnie ze swoim tytułem praca ta poświęcona została procesowi akcesyjnemu oraz pierwszym kilku latom członkostwa Słowenii w Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem jej prezydencji w pierwszym półroczu 2008 r. Rozprawa opiera się na szerokiej kwerendzie w udostępnianych publicznie zasobach słoweńskich i unijnych, dzięki czemu stanowi interesujące źródło wiedzy na temat współczesnej Słowenii, jej polityki wewnętrznej i zagranicznej, a także europejskich aspiracji.

Niestety nie jest to w moim przekonaniu monografia z zakresu historii, lecz politologii bądź stosunków międzynarodowych. W momencie jej opublikowania przez Habilitantkę, tj. w 2013 r., od słoweńskiej akcesji do UE nie minęła nawet dekada; prezydencja tego państwa była wtedy wydarzeniem sprzed zaledwie pięciu lat. Mamy więc do czynienia nie z pracą poświęconą przeszłości, ale ze studium bieżącej rzeczywistości politycznej i społecznej. Z tak krótkiej perspektywy czasowej historykowi bardzo trudno jest zbadać interesujące go zagadnienia z odpowiednim dystansem intelektualnym, nie ma też dostępu do bardzo wielu kluczowych źródeł. Łatwo mu za to przekroczyć granicę pomiędzy analizą naukową

a publicystyką. Zdarzyło się to niestety również Habilitantce, gdy np. na dowód przekazywania przez Niemcy uzbrojenia armii chorwackiej po rozpadzie Jugosławii przytacza na s. 142 towarzyską rozmowę z emerytowanym profesorem z uniwersytetu w Podgoricy („otrzymałam informację, że w byłej Jugosławii dla nikogo nie stanowiło tajemnicy...”).

Zagadnień *stricte* historycznych dotyczy jedynie ok. 100 początkowych stron monografii, na których dr Zawistowska opisuje drogę Słowenii do niepodległości, pierwsze lata jej państwowości, politykę władz słoweńskich względem konfliktów zbrojnych toczących się na terenie b. Jugosławii itp. Fragmenty te mają jednak stosunkowo niewielki walor poznawczy. Habilitantka przytacza w nich przeważnie informacje zaczerpnięte z różnych opracowań, co w rozdziałach o charakterze wstępnym nie jest zresztą niczym nagannym. Trudno jednak uznać, że fragmenty te stanowią znaczny wkład w dyscyplinę nauki, jaką jest historia.

O merytorycznych aspektach zasadniczej części rozprawy przedłożonej przez dr. Zawistowską nie chciałbym się wypowiadać, nie czuję się bowiem wystarczająco kompetentny w zakresie nauk politycznych i stosunków międzynarodowych. Uważam natomiast, że recenzowana monografia nie powinna zostać w ogóle przedłożona jako osiągnięcie habilitacyjne w dyscyplinie historia, ponieważ omawiana w niej problematyka nie należy do przedmiotu badań historycznych. Tym samym praca nie może stanowić znacznego wkładu w tę dyscyplinę w rozumieniu art. 219 ust. 1 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 r.

2. Cykl artykułów i rozdziałów w tomach zbiorowych opublikowanych po doktoracie

Jak już zostało powiedziane, jako drugie ze swoich osiągnięć dr Zawistowska przedstawiła cykl 16 artykułów i 5 tekstów w tomach zbiorowych opublikowanych po doktoracie.

Zgodnie z wymogiem ustawy prace te powinny być powiązane ze sobą tematycznie i opublikowane w czasopiśmie naukowych, znajdujących się w aktualnym wykazie ogłoszonym przez Ministerstwo Edukacji i Nauki (w tym wypadku z 1 grudnia 2021 r.).

Drugiego z tych warunków nie spełnia jednak aż 11 tekstów wskazanych przez Habilitantkę. Na ministerialnej liście nie figurują następujące czasopisma, w których publikowała dr Zawistowska: rocznik Uniwersytetu Jana Kochanowskiego „Polityka i

Bezpieczeństwo”, internetowy periodyk o tej samej nazwie wydawany przez Uniwersytet w Białymstoku, miesięcznik Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli „Hejnał Oświatowy”, internetowy portal Kuratorium Oświaty w Krakowie, kieleckie „Studia Humanistyczno-Społeczne” oraz „Russian and East Central European History Research” (jego afiliacji nie udało mi się w ogóle ustalić). Pomijając nawet fakt, że wszystkie wymienione czasopisma mają niszowy charakter i minimalny zasięg oddziaływania, żaden z opublikowanych na ich łamach tekstów zgodnie z ustawą nie może zostać uznany za część osiągnięcia naukowego.

Przedmiotem dalszej oceny pozostaje tym samym wyłącznie 7 artykułów naukowych, które dr Zawistowska opublikowała w „Studiach z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” oraz „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis – Studia Politologica”, a także jej trzy teksty w recenzowanych tomach zbiorowych. Spośród owych 10 publikacji wymóg spójności tematycznej, o którym mowa w art. 219 ustawy, spełniają jedynie cztery pozycje na temat kształtowania się granic Węgier po I wojnie światowej i położenia mniejszości węgierskich w państwach ościennych w pierwszej połowie XX w. Przy dużej dozie dobrej woli listę tę można ewentualnie poszerzyć o tekst *Odrodzona Polska wobec narodu i państwa węgierskiego do 1928 roku*, który dr Zawistowska zamieściła w tomie *Międzymorze. Nadzieje i ograniczenia w polityce II Rzeczypospolitej* pod red. Elżbiety Znamierowskiej-Rakk. Żadna z pozostałych publikacji zgłoszonych przez Habilitantkę nie jest natomiast powiązana tematycznie z problematyką węgierską. Trzy z tych tekstów dotyczą zresztą zagadnień *stricte* politologicznych (współczesna Słowenia, polityka EU wobec Bałkanów Zachodnich), nie mogą być zatem rozpatrywane jako część dorobku w dyscyplinie historia. Dwa pozostałe zaliczają się do gatunku *silva rerum*: jeden omawia współpracę Jana Pawła II i Ronalda Reagana w obalaniu komunizmu; drugi poświęcony został reżimowi księdza Jozefa Tisy na Słowacji w latach 1938-1945.

Publikacje dr. Zawistowskiej, które ukazały się w czasopismach i tomach zbiorowych znajdujących się w wykazie Ministerstwa Edukacji i Nauki, a przy tym spełniają wymóg spójności tematycznej, wnoszą na ogół niewiele nowego do współczesnej wiedzy historycznej. Tylko jeden z nich (artykuł o demografii i rozmieszczeniu ludności węgierskiej na Słowacji w latach 1918-1950) oparty został na kwerendzie archiwalnej. W pozostałych Habilitantka odwołuje się co najwyżej do wydanych drukiem zbiorów

dokumentów, czyni to jednak sporadycznie i niekonsekwentnie. Jej metoda pracy, jak można się zorientować, polega głównie na kompilacji informacji zaczerpniętych z różnych opracowań (często obcojęzycznych). Tego rodzaju praca ma oczywiście pewną wartość poznawczą, ponieważ przybliży polskiemu czytelnikowi dorobek obcych historiografii oraz mniej znane zjawiska czy problemy. Publikacji przedłożonych przez dr. Zawistowską nie cechuje ich jednak oryginalność ujęcia ani interpretacji, nie dowodzą też one szczególnej wnikliwości badawczej albo umiejętności syntetycznego spojrzenia na opisywaną rzeczywistość.

Konstrukcja recenzowanych publikacji ma często charakter nieprzemysłany, co zdradza nieumiejętność konceptualizacji przez dr. Zawistowską złożonych zagadnień badawczych. Spora część jej wywodów odbiega przy tym od tematów określonych w tytułach artykułów. Habilitantka zamieszcza przesadnie rozbudowane wstępy, w których ze szczegółami opisuje np. spory terytorialne we wczesnym średniowieczu, gubi się w wątkach pobocznych, często traci natomiast z pola widzenia problemy i zjawiska fundamentalne. Jej osądy mają niekiedy charakter nienaukowy, nie zawsze są bowiem poparte odpowiednimi źródłami historycznymi.

Poniżej zamieszczam szczegółowe uwagi na temat poszczególnych tekstów dr. Zawistowskiej, które tworzą cykl powiązanych wzajemnie prac naukowych:

- *Demografia i rozmieszczenie ludności węgierskiej na Słowacji 1918-1950* (2011); artykuł ten uważam za najbardziej wartościowy spośród wszystkich pięciu podlegających ocenie tekstów Habilitantki. Został oparty na kwerendzie w archiwach czeskich i słowackich oraz publikacjach statystycznych z epoki. Jego mankamentem jest niewystarczające wykorzystanie dostępnej literatury fachowej na temat czechosłowackiej reformy rolnej. Powoływanie się przez Autorkę na popularny przewodnik turystyczny z lat 80. jako źródło wiedzy o emigracji ze Słowacji w XIX i pierwszej połowie XX w. (s. 105) uważam za nieporozumienie.
- *Prekmurje – oderwanie od Węgier i przyłączenie do Słowenii (1919-1920)* (2012); wyjąwszy przypis, w którym Autorka cytuje *in extenso* obszernie fragmenty traktatu z Trianon (s. 68) brak w nich jakichkolwiek śladów wykorzystania oryginalnych materiałów źródłowych. Prawie połowa tekstu poświęcona została historii Prekmurja we wczesnym średniowieczu i epoce nowożytnej, co nie miało żadnego uzasadnienia merytorycznego. Wywody Habilitantki na temat

austrosławizmu (s. 58) nie odpowiadają prawdzie. Koncepcja, którą propagował w 1848 r. František Palacký, nie zakładała przebudowy monarchii Habsburgów w duchu trialistycznym, lecz jej federalizację i demokratyzację. Cytat z fragmentem encykliki Jana Pawła II dotyczący świętych Cyryla i Metodego (s. 54) ma charakter nienaukowy i nie wnosi nic do wiedzy o Prekmurju, podobnie jak informacja o uchwale gminy w Beltnicy, w której postanowiono upamiętnić przyłączenie tej miejscowości do Jugosławii (s. 66).

- *Ustalenie granicy Węgier z Chorwacją i Serbią po I wojnie światowej* (2013); podobnie jak w tekście poprzednim za wyjątkiem przypisu, w którym Autorka cytuje obszerny fragment traktatu z Trianon (s. 176), brak w nim jakichkolwiek śladów wykorzystania oryginalnych materiałów źródłowych. Także w tym artykule wstęp wydaje się zbyt rozbudowany, Habilitantka koncentruje się w nim jednak na szczęście na XIX-wiecznych korzeniach sporów pomiędzy Węgrami, a Serbami i Chorwatami.
- *Przyłączenie do Austrii po I wojnie światowej części Węgier Zachodnich* (2014); artykuł ten nie został w ogóle oparty na wynikach kwerendy archiwalnej; wszystkie podawane przez Autorkę informacje pochodzą z opracowań albo (w znacznie mniejszym stopniu) z wydanych drukiem zbiorów dokumentów. Habilitantka rozpoczyna swoje wywody od Celtów i Rzymian, poświęcając aż 1/3 tekstu głębokim zaszłościom historycznym. Fragment poświęcony korytarzowi czechosłowacko-jugosłowiańskiemu, jaki planowano utworzyć po I wojnie światowej, zawiera liczne nieścisłości i uproszczenia. Tomáš G. Masaryk z pewnością nie był zwolennikiem neosławizmu ani też nie zamierzał uczynić z Czech „regionalnego mocarstwa” (s. 51). Opieranie się w tej mierze przez Autorkę na publikacji słowackiego autonomisty z 1937 r. świadczy o tym, że nie potrafi ona prawidłowo zinterpretować publicystyki politycznej. Podobnie rzecz ma się z cytatem z Masaryka o biciu Polaków, który Habilitantka bezkrytycznie podaje (s. 54) za książką K. Kierskiego z 1935 r. Najbardziej elementarna krytyka źródła nakazywałaby zastanowić się, skąd polski dziennikarz mógł czerpać takie rewelacje. Trudno bowiem przypuszczać, że czechosłowacki prezydent udostępnił mu swoją prywatną korespondencję z najbliższym współpracownikiem.

- *Odrodzona Polska wobec narodu i państwa węgierskiego do 1928 roku* (2016);
Jest to w mojej opinii zdecydowanie najślabszy ze wszystkich tekstów wchodzących w skład cyklu powiązanych ze sobą publikacji Habilitantki na tematy węgierskie. Dr Zawistowska nie wykorzystała w nim choćby jednego dokumentu z polskich archiwów. Przytacza wprawdzie w przypisach wybrane akty prawne i porozumienia międzypaństwowe, nie próbuje jednak systematycznie przeanalizować bieżącej polityki II RP wobec Węgier ani jej szerszych uwarunkowań. Nie sięgnęła też do ówczesnej prasy polskiej, dzienników ani pamiętników z epoki. Habilitantka powołuje się za to w przypisach na publicystyczne wypowiedzi współczesnych historyków (s. 332) oraz informacje zaczerpnięte ze stron internetowych wątpliwej kondyty (s. 334). Z tekstu nie dowiadujemy się zbyt wiele o stosunku polskich elit politycznych do Węgier, stereotypach Węgrów funkcjonujących w międzywojennym społeczeństwie, postawach głównych sił politycznych itp.

IV. Aktywność naukowa, popularyzatorska, dydaktyczna i organizacyjna

Jak już wspomniałem w części I niniejszej recenzji, aktywność naukowa Habilitantki była w ostatnich kilku latach niewielka. Od 2013 r. nie opublikowała ona żadnej monografii, jej ostatni nowy artykuł/tekst w tomie zbiorowym ukazał się w roku 2016. Dr Zawistowska mało intensywnie uczestniczyła też w innych formach życia naukowego. Coraz rzadziej brała udział w konferencjach, nie ubiegała się o granty badawcze ani nie przebywała na stypendiach. Nie uczestniczyła w żadnym projekcie międzynarodowym w zakresie nauk historycznych. Jej jedynym od ośmiu lat kontaktem z badaczami spoza Polski był udział w międzynarodowej konferencji w Czeskim Cieszynie w 2019 r.

Z racji zatrudnienia w szkole średniej dr Zawistowska nie miała okazji prowadzić zajęć akademickich, regularnie współpracowała natomiast z kilkoma krakowskimi uczelniami wyższymi w zakresie organizacji praktyk dydaktycznych dla studentów. Habilitantka, jako nauczycielka z wieloletnim doświadczeniem, dysponuje bez wątpienia, bogatym doświadczeniem metodycznym. Nie jest ono wprawdzie identyczne z doświadczeniem pracownika akademickiego, ale z pewnością w razie potrzeby może ułatwić samodzielne przygotowanie wykładu bądź ćwiczeń warsztatowych.

Doświadczenie popularyzatorskie dr. Zawistowskiej ogranicza się do udziału w komisjach i konkursów historycznych. Ostatni z nich odbył się jednak stosunkowo dawno, bo w 2015 r. Od tego czasu Habilitantka zasiadała już tylko w jury konkursu „Kreatywny Nauczyciel”, który nie ma związku z popularyzacją historii.

Habilitantka nie ma szczególnych doświadczeń organizacyjnych.

V. Konkluzje

Uważam, że dorobek naukowy dr. Renaty Zawistowskiej nie uzasadnia nadania jej stopnia doktora habilitowanego. Po uzyskaniu doktoratu Habilitantka poświęcała coraz mniej uwagi badaniom historycznym, a jej zainteresowania wyraźnie przesunęły się ku politologii i stosunkom międzynarodowym. Rozprawa przedstawiona przez dr. Zawistowską jako jej główne osiągnięcie naukowe nie jest w ogóle pracą z zakresu nauk historycznych. Spośród 16 artykułów i 5 tekstów, które Habilitantka przedstawiła jako drugie ze swoich osiągnięć, tylko 5 spełnia wymogi określone w art. 219 ust. 1 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z 20 lipca 2018 r. W moim przekonaniu publikacje te nie stanowią jednak wystarczającego wkładu w dyscyplinę naukową historia, aby nadać dr. Zawistowskiej stopień doktora habilitowanego.

Dr Zawistowska nie ma również wystarczających kompetencji, aby stać się samodzielnym pracownikiem naukowym, a co za tym idzie korzystać z *veniam legendi* oraz promować własnych magistrów i doktorów.

